

Övergång från skola till arbetsliv ***Principer och rekommendationer***

I slutet av 1999 påbörjade European Agency ett projekt för att undersöka processen för övergången från skola till arbetsliv runt om i Europa. Detta projekt innefattade deltagare inom området från 16 länder¹. Nationell information om existerande riktlinjer, genomförandet av övergångsprocessen, problemområden och utvärderingar samlades in. Deltagarna tillhandahöll nationell information inom området, om t.ex. tillgång till utbildning för ungdomar med funktionshinder efter den obligatoriska skolan; existerande program för övergången till arbetslivet; situationen vad gäller anställningar och arbetslöshet för personer med funktionshinder; existerande lagstiftning och politiska åtgärder för att främja övergången och anställning; kritiska och/eller positiva aspekter i den nationella situationen.

För att göra nationell information mer fullständig, valdes ett stort antal projekt och verksamheter ut för analys. Det rörde sig om initiativ inom senare delen av grundskolan och gymnasiet, yrkesträningscenter eller liknande utbildningsmiljöer som arbetade med studerande i behov av olika typer av särskilt stöd. Ingen särskilt målgrupp valdes ut, syftet var att få en bred bild av situationen i de olika länderna, med respekt för de nationella prioriteringar som länderna uttryckte. Dessutom gjordes ingen urskiljning mellan olika typer av verksamheter – inkluderande eller segregande.

Med denna information som grund, samlades deltagarna till studiebesök och arbetsmöten i flera olika länder. Syftet var att identifiera likheter, skillnader och motsättningar i verksamheterna liksom att göra en första analys av dessa för att lyfta fram de huvudfrågor som bör belysas, förstärkas eller modifieras inom området övergången från skola till arbetsliv². Resultatet av detta arbete identifierar de viktigaste aspekterna och faktorerna vad gäller övergången från skola till arbetsliv.

De största svårigheterna som möter studerande i behov av särskilt stöd, deras familjer och andra inblandade i övergången från skola till arbetsliv. Detta område belystes genom en genomgång av existerande dokumentation på europeisk och internationell nivå. Svårigheter och hinder inom utbildningsområdet och på arbetsmarknaden är ganska likartade och sammanknutna. Några av dessa är:

Data. Data inom detta område är begränsat, jämförelser mellan länder är svåra att genomföra. Frånsett olikheter i terminologi som används av de olika länderna – funktionshinder eller studerande i behov av särskilt stöd – kan andelen som är i behov av stöd i utbildningen identifieras till mellan 3 to 20% av unga under 20 år.

Andelen studerande som har slutfört sin skolgång: 1995, var andelen unga från 20 till 29 års ålder utan gymnasieexamen omkring 30%. Denna andel är högre för studerande i behov av särskilt stöd i utbildningen. Det är svårt att uppskatta antalet

¹, Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Island, Italien, Luxemborg, Nederländerna, Norge, Portugal, Spanien, Sverige, Storbritannien, Tyskland och Österrike.

² För särskild information om situationen i de enskilda länderna situationer och särskilda intresseområden, finns detaljerad information i European Agency's online Transition Database www.european-agency.org

studerande som lämnar skolan direkt efter grundskolan, men det är möjligt att konstatera att många aldrig kommer längre än till grundskolenivå.

Tillgång till utbildning och praktik: Teoretiskt sett har studerande i behov av särskilt stöd i utbildningen samma valmöjligheter vad gäller utbildning som andra studerande, men i praktiken är det huvudsakligen de program som riktar sig till den sociala sektorn eller lågavlönade arbeten som erbjuds dem. Dessa elever är inte nödvändigtvis intresserade av de erbjudande de får och utbildningar och yrkesträning är inte alltid anpassade till deras behov eller intressen. Detta ställer dem i en ofördelaktig situation på arbetsmarknaden.

Yrkesträning och praktik har ofta ingen anknytning till verkliga arbetslivssituationer utan sker ofta i segregerade och isolerade miljöer. De är också för det mesta riktade mot ensidiga arbeten. Studerande med funktionshinder får ofta inte de kvalifikationer de skulle behöva för att få anställning; praktik behöver anpassas mer efter arbetsmarknadens krav.

Arbetslösheten bland personer med funktionshinder är två till tre gånger högre än bland befolkningen i övrigt. Nationella uppgifter innefattar bara den öppna arbetslösheten, men många personer i behov av särskilt stöd är inte anmälda som arbets sökande – de har inte ens en chans att komma in på arbetsmarknaden. Arbetslöshetsersättning för människor med funktionshinder har på många håll blivit den tredje största utgiftsposten inom den sociala sektorn, efter pensioner och sjukvård.

Förväntningar och attityder. Alla är överens på denna punkt: lärare, föräldrar, arbetsgivare såväl som allmänheten underskattar förmågan hos människor med funktionshinder. Samarbete är viktigt för att utveckla en realistisk bild av den studerandes förmågor inom alla utbildningsområden, även i övergången från skola till arbetsliv.

Tillgänglighet och anpassningar på arbetsplatser. Det finns fortfarande brister vad gäller tillgängligheten på arbetsplatser, och personligt och tekniskt stöd. Information och stöd till arbetsgivare är också en viktig aspekt som tas upp i många dokument.

Tillämpning av rådande lagstiftning. I vissa länder saknas lagstiftning kring övergången från skola till arbetsliv. Den lagstiftning som finns kan också leda till stelbenta lösningar. Att använda kvoteringsystem som stöd för anställning av personer med funktionshinder verkar inte leda till önskade resultat vad gäller antalet ansökningar eller stöd på arbetsplatser. De flesta länder använder en kombination av olika åtgärder.

De viktigaste aspekterna som behöver beaktas inom området övergång från skola till arbetsliv :

Genom diskussioner och analyser av den dokumentation som representanterna från de 16 deltagarländerna bidrog med lyftes sex aspekter fram:

- Övergången från skola till arbetsliv är en process som behöver stöd av lagstiftning och andra politiska åtgärder.

- Övergången från skola till arbetsliv måste involvera den studerande och utgå från dennes önskemål. Den studerande, familjen och andra berörda måste arbeta tillsammans för att formulera en individuell plan.
- I övergången från skola till arbetsliv måste en individuell utvecklingsplan skrivas som fokuserar på den studerandes framgångar och de förändringar som måste ske i skolsituationen.
- Övergången från skola till arbetsliv måste utgå från alla berörda parter direkta medverkan och samarbete.
- Övergången från skola till arbetsliv kräver ett nära samarbete mellan skola och arbetsmarknad, för att den studerande ska få möjlighet till verklig erfarenhet av arbetslivet.
- Övergången från skola till arbetsliv är en del av en lång och komplex process för att förbereda och underlätta för unga människor att komma in på arbetsmarknaden och i vuxenlivet.

De viktigaste förutsättningarna som antingen främjar eller förhindrar en bra övergång från skola till arbetsliv finns ofta på den praktiska nivån. Genom konkreta exempel på övergångar från skola till arbetslivet lyftes en rad faktorer fram som underlättade en mer detaljerad beskrivning av de sex aspekter som beskrivits ovan. Dessa aspekter verkar fungera antingen som främjande eller som hinder för en bra övergång från skola till arbetsliv. De flesta av de faktorer som beskrivits representerar komplexa och sammanlänkade situationer och kan inte urskiljas som ensidigt eller självständigt påverkande av övergångsprocessen..

Förslag till riktlinjer

Analysen av de tre områden som beskrivits ovan har resulterat i en rad rekommendationer. De riktar sig till beslutsfattare och syftar till att ge råd för en bra utveckling av de frågor som rör övergången från skola till arbetsliv.

Dessa rekommendationer ska betraktas som förslag som kan genomföras i de olika länderna på nationell, regional och/eller lokal nivå. Förslagen baserar sig på de aspekter och faktorer som beskrivs i rapporten³ och försöker lyfta fram de praktiska åtgärder som behöver genomföras för att underlätta övergången från skola till arbetsliv för unga människor med funktionshinder.

Riktlinjer och praktiskt genomförande

Ansvariga för övergången från skola till arbetsliv bör:

- Främja och aktivt förbättra koordinering mellan olika instanser, undvika att nya lagar stiftas som överlappar eller motverkar existerande lagstiftning.
- Försäkra att konkreta åtgärder vidtas för att existerande lagstiftning följs för att undvika diskriminering och brist på jämställdhet till följd av orättvis fördelning av resurser.

³ Se www.european-agency.org

- Regelmässigt rådfråga, respektera och ta hänsyn till de uppfattningar som hålls av frivilligorganisationer som arbetar med och för människor med funktionshinder.
- Sträva efter riktlinjer för att förstärka anställningstrygghet.
- Tillförsäkra en mer riktad kontroll och utvärdering av de åtgärder som ska underlätta för människor med funktionshinder, t.ex. kvoteringsystem, skattelättnader och försäkra att tjänster på nationell, regional och lokal nivå fungerar väl.
- Försäkra tillgången till utförlig information till arbetsgivare om rättsliga och ekonomiska åtgärder.
- Tillförsäkra att lokala nätverk som innefattar alla berörda parter bildas för att genomföra nationella riktlinjer.

Studerandemedverkan. Respekt för det personliga valet.

Ansvariga för övergången från skola till arbetsliv bör:

- Tillhandahålla nödvändiga resurser (tid och ekonomiska medel) för att skolorna ska kunna genomföra ett bra arbete med de studerande och deras föräldrar.
- Garantera att resurser används effektivt för att detta samarbete ska genomföras.

Utvecklandet av ett individuellt utbildningsprogram

Ansvariga för övergången från skola till arbetsliv bör:

Verka för att skolor får tillräckliga resurser för att individuella utbildningsprogram ska kunna utvecklas. Särskilt lärare bör få tillräckligt stöd och tid för att genomföra sina arbetsuppgifter.

- Verka för att ett program för övergången från skolan till arbetslivet finns innefattat i den individuella utbildningsprogrammet.
- Tillhandahålla kvalitets standards för de individuella utbildningsprogrammen.
- Verka för att de studerandes kvalifikationer lyfts fram och blir realistiskt belysta i de certifikat eller betyg de får och att diskriminering undviks.

Samarbete mellan alla berörda

Ansvariga för övergången från skola till arbetsliv bör:

- Verka för att praktiska förutsättningar för samarbete mellan olika instanser och att detta samarbete kan fortlöpa.
- Etablera en tydlig ansvarsfördelning mellan olika instanser för att underlätta en koordinering mellan dessa.
- Verka för att sådan koordinering och ansvarsfördelning utvärderas för att underlätta genomförandet av nya rutiner.
- Verka för att alla instanser fullföljer sina uppgifter och deltar i samarbetet.
- Genom olika åtgärder motivera arbetsgivare och fackföreningar att arbeta aktivt.
- Uppmuntra samarbete och koordinering av alla berörda instanser på nationell nivå.

Nära samarbete mellan skolan och arbetsmarknaden

Ansvariga för övergången från skola till arbetsliv bör:

- Verka för att alla unga får erfarenhet av realistiska arbetsförhållanden.
- Verka för att tillgången till någon form av praktik för alla studerande med hänsyn deras olika behov.
- Organisera flexibel utbildning, t.ex. genom att ge möjlighet till förberedelser innan en anställning påbörjas.
- Främja formella och informella lätnader för företagen (t.ex. skattelättnader, social goodwill) att uppmuntra till att erbjuda praktikplatser för ungdomar.
- Uppmärksamma och visa på den ömsesidiga nyttan som kan följa av sådana arbetstillfällen genom utvärderingar av bra exempel på övergångar från skola till arbetsliv.
- Involvera arbetsgivare i sådana initiativ, i samarbete med arbetsförmedlare genom informationskampanjer; nätverk av arbetsgivare och fackföreningar.
- Uppmärksamma behovet av ett formellt samarbete mellan utbildning och arbetsförmedling.
- Tillhandahålla resurser för en kontinuerlig fortbildning av lärare.

Övergången från skola till arbetsliv är del av en lång process

Ansvariga för övergången från skola till arbetsliv bör:

- Tillhandahålla alla nödvändiga resurser för att garantera en framgångsrik övergång från skola till arbetsliv, genom att identifiera och övervinna hinder eller svårigheter i denna process.
- Undvika rigida utbildningsrutiner (t.ex. vad gäller kartläggning).
- Underlätta samarbete mellan olika instanser och uppmärksamma den tid som tjänstemän använder för detta.
- Försäkra att utvecklingen av planer för övergången från skola till arbetsliv påbörjas tillräckligt tidigt i den studerandes skolgång, inte först i slutet av grundskolan.
- Uppmärksamma behovet av särskilda tjänstemän som kan agera som advokat eller referensperson och stödja den studerande i övergång från skola till arbetsliv process.

Deltagare, beslutsfattare och representanter för arbetsgivare och fackföreningar som deltagit i detta projekt slog fast att genomförandet av de rekommendationer som givits skulle förbättra och underlätta övergången från skola till arbetsliv och minska de svårigheter som studerande idag möter när de lämnar skolan och försöker få en trygg anställning.

Mer information

Mer information om specifika frågor inom området vad gäller enskilda länder eller sakfrågor finns på databasen "Transition from skola to Employment" på European Agency's webbplats: <http://www.european-agency.org/transit/index.html>

Mer information om projektet Övergång från skola till arbetsliv projekt (däribland utdrag av projektrapporten på 13 språk) och European Agency's övriga arbete kan beställas från:

The European Agency for Development in Special Needs Education
Sekretariat
Østre Stationsvej 33
DK – 5000 Odense C Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brysselkontor
Avenue Palmerston 3, B-1000 Bryssel, Belgien
Tel: +32 2 280 33 59 Fax: +32 2 280 17 88
E-post: brussels.office@european-agency.org

Webb: www.european-agency.org